

Vastulause süstemaatilisele Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku mustamisele

Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Eugeni, MPEÕKi eestseisja

9. august 2022, 13:28

- **Andres Kraas kirjeldab 1944. aasta EAÕK evakueerumist ekslikult**
- **Autor süüdistab Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirikut riigivastases tegevuses**
- **Autor räägib Moskva Patriarhaadist ja Putinist kui ühe olendi eri ilmingutest**

Avaldame Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku eestseisja, Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Eugeni vastulause 9. juulil 2022 ilmunud Andres Kraasi artiklile «Kas kirikulõhe või Moskva tahe?». Lisatud Tartu Ülikooli kirikuloo kaasprofessori Priit Rohtmetsa kommentaar.

Postimehes ilmunud mitmete Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirikule (MPEÕK) pühendatud kirjutiste seas köitis tähelepanu veebilehes 9. juulil 2022 ilmunud Andres Kraasi artikkel [«Kas kirikulõhe või Moskva tahe?»](#).

Selles artiklis on vaid kolm tõele vastavat väidet: 1) Kuremäe ja Petseri kloostrid säilisid tõepoolest tänu sellele, et olid ilmasõdade vahelisel ajal Eesti Vabariigi territooriumil; 2) teave liikmete arvu kohta MPEÕK-s ja Eesti Apostlik-Õigeusu Kirikus (EAÕK) vastab Siseministeeriumi ametlikele andmetele; 3) MPEÕK oli registreerimata kuni 2002 aastani.

Muus osas ei vasta artikli sisu ajaloo faktidele ja sisaldab kas väljamõeldisi või ebatäpseid fakti esitusi ja sisutühje väiteid.

Ajaloolised «ebatäpsused»

Üksikasjalikult ei hakka artikli autori kõiki eksitusi ümber lükkama, pöoran tähelepanu vaid mõningatele. Alustuseks märgin, et ta seob õigeusu tugevnemise ja levimise Eestis kunstlikult kahe negatiivse sündmusega eesti ajalooteadvuse jaoks: Eestimaa vallutamise 18. sajandil Venemaa poolt ja venestamisega, mis mõjus tegelikult just pidurdavalt eesti talurahva õigeusku pöördumisele.

Õigeusk hakkas Eestimaal levima Vene Õigeusu Kiriku (VÕK) kaudu hiljemalt 11. sajandist alates paralleelselt katoliiklusega, kuid see katkestati 13. sajandil ristirüütlite vallutuse tulemusel.

Õigeusu taassünd ei toimunud mitte 18. sajandil, vaid alates 1841. aastast, kui eesti talurahva hulgas algas õigeusku pöördumine, vaatamata kohalike võimude julmale tagakiusamisele ning alguses pigem tsaari ja Pühima Sinodi tahte vastaselt.

Ekslikult kirjeldab autor ka 1940–1941 aastate sündmusi. Ametlikust kirjavahetusest selgub, et initsiatiiv EAÕK tagasipöördumiseks Vene Kiriku jurisdiktsiooni lähtus EAÕK juhilt, metropoliit Aleksandrilt (Pauluselt). Vastuses tema kirjale oli selgelt öeldud, et tagasipöördumine saab toimuda vaid läbi patukahetsuse kirikulõhe tekitamise pärast (mittekanooniline üleminek Konstantinoopoli jurisdiktsiooni 1923. aastal) ning, et autonoomia säilitamiseks ei ole alust seoses Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamisega. EAÕK Sinod kinnitas soovi pöörduda tagasi VÕK jurisdiktsiooni, mis toimuski 30. märtsil 1941.

Sõja alguses viis metropoliit Aleksander Tallinna piiskopkonna välja Vene Kiriku jurisdiktsioonist, Narva piiskopkond jäi VÕK Baltimaade eksarhaadi koosseisu.

Kirjeldades uuema ajaloo sündmusi, kohaldab autor kirikuelu kohta samu kriteeriume nagu mõne äriorganisatsiooni või riigiasutuse kohta.

Kirjeldades uuema ajaloo sündmusi, kohaldab autor kirikuelu kohta samu kriteeriume nagu mõne äriorganisatsiooni või riigiasutuse kohta.

Autor kirjeldab metropoliit Aleksandri evakueerumist koos osade vaimulike ja ilmikega 1944. aastal, otsekui terve EAÕK evakueerimist, kuid see on ekslik. Kirik ei rända (rännata võivad Kiriku erinevad liikmed, kes väljaspool Kiriku kanoonilist territooriumi moodustavad nn «diasporaa»).

Kirikut seepärast nimetataksegi «kohalikuks», sest ta tegutseb kindlal territooriumil. (Ajalugu tunneb vaid ühte juhtumit, kui terve kohalik Kirik on ümber asunud: 7. sajandil asustati ümber kogu Küprose elanikkond kümneks aastaks, aga sellel on vähe ühist osade EAÕK liikmete evakueerumisega sõja ajal.)

1945. aastal, pärast Tallinna piiskopkonna taasühinemist VÕK-ga, reorganiseeriti EAÕK Eesti piiskopkonnaks oma piiskopi asukohaga Tallinnas. Seetõttu on kohatu vaadelda Eesti piiskopkonda kui uusmoodustatud «okupatsioonistruktuuri». See oli sama EAÕK, mis oli kaotanud oma autonoomia, oli muutnud oma struktuuri ja nimetust, kuid ei katkestanud tegevust oma kanoonilisel territooriumil.

Ja kohe kui avanes selleks võimalus (pärast Eesti Vabariigi taastamist), alustas oma kanoonilise ja juriidilise taastamise protsessi, mis sai kahjuks rikutud kirikulõhe tekitajate ja ebaausate riigiametnike ühiste pingutuste tulemusel. Nende koostööl eraldus Moskva Patriarhaadi koosseisus autonoomia taastanud EAÕK-st üks osa, mille riigiametnikud registreerisid 11. augustil 1993 Kirikute ja koguduste seaduse § 15 lg 2 ja § 2 lg 1 rikkudes EAÕK nime all.

Ülejäänud EAÕK registreeriti alles 2002. aastal, kuid mitte ajaloolise nime, vaid teise nime all – «Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik», ajalooliselt järjepidev, kuid ilma õigusjärgluseta. Tulemuseks on meil mittekanooniline olukord, kus ühel

territooriumil tegutseb kaks õiguslikult ja majanduslikult ebavõrdset kiriklikku struktuuri.

Viha õhutamine

Autor sisuliselt süüdistab Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirikut riigivastases ideoloogilises ja majanduslikus diversioonitegevuses, soovides tekitada Eesti ühiskonnas meie Kirikusse tõrjuvat suhtumist kaugeleulatuvata sotsiaalsete, moraalsete ja juriidiliste tagajärgedega.

Autor väidab, et «kõik iseseisvumise taastamise järel Eestisse rajatud MPEÕK hooned, sh ka Lasnamäe jpt kirikud, ongi täiega Moskva omad». Kuid vaadates korra internetti, on kerge veenduda, et MPEÕK kirikute hulgas ei ole ühtegi, mis kuuluks välismaisele omanikule.

Aga Moskva Patriarhaadist, Moskva patriarhist, Venemaast, Putinist räägib Andres Kraas nagu ühe olendi eri ilmingutest. Autor lubab endale VÕK-i suhtes väga solvavaid ja provokatiivseid väljaütlemisi, näiteks väites, et «tegelikkuses pole tänane Vene Õigeusu Kirik mitte midagi muud kui Venemaa agressiooni ja Putini kuritegeliku režiimi käepikendus».

Arvestades tagakiusamisi NSVL-s, on eriti solvav väide: «Venemaal on kirik läbi ajaloo poliitilist võimu toetanud, sõltumata sellest, kas tegemist oli tsarismi, kommunismi või putinismiga». Kodusõja ajal tapeti üksnes vaimulikke kaheksa tuhande ringis, aga hiljem lisaks kümned tuhanded represseeritud ja tuhanded mahalastud, eriti «suure terrori» ajal.

Arvestades tagakiusamisi NSVL-s, on eriti solvav väide: «Venemaal on kirik läbi ajaloo poliitilist võimu toetanud, sõltumata sellest, kas tegemist oli tsarismi, kommunismi või putinismiga».

Just need inimesed, keda taga kiusati ja tapeti usu ja Jumalale ustavuse pärast, ongi Vene Õigeusu Kirik, sest Kiriku üle otsustada on kohane vaid nende kirikuliikmete põhjal, kes elavad kooskõlas oma usuga, olenemata nende hierarhisest seisusest.

Ja lõpetuseks, vastavalt 1993. aasta 26. aprilli Tomosele, on MPEÕK küll VÕK-i kanoonilises jurisdiktsioonis, kuid on «iseseisev kiriklik-administratiivsetes, kiriklik-majanduslikes, kiriklik-hariduslikes ja kiriklik-tsiiviilküsimustes».